

Asko Nivala ja Jasmine Westerlund
 Suomenkielisten taiteilijaromaanien tilallisuus
 1884–1939
The Spatiality of the Finnish Artist's Novel
 1884–1939

Tässä artikkelissa tarkastelemme suomalaisen taiteilijaromaanin tilallisuutta vuosina 1884–1939. Aineistonamme on ihmislukijoiden annotoitu paperikortisto, jonka olemme digitoineet tietokannaksi. Tietokantaan sisältyy 70 taiteilijaromaania väliltä 1880–1940, joista 59 teosta sisältää paikkatietoja. Olemme keränneet kortistosta romaanien tapahtumapaikat ja tuoneet ne paikkatietojärjestelmän avulla kartoille. Kartoissa näkyy jännite kaupunkien ja maaseudun, rannikon ja sisämaan sekä pohjoisen ja etelän välillä, jota olemme tutkineet keskuksen ja periferian käsitteiden kautta. Savoia, Lappia, Karjalaa ja Pohjois-Pohjanmaata kuvataan rauhan, kotiinpaluun ja inspiraation alueina. Periferian rooli on kuitenkin monitulkintainen, sillä erityisesti Lappi voidaan kuvata myös kansainvälisesti verkostoituneena alueena, tai maaseutukylät voivat merkitä taiteilijalle myös eristyneisyyden tunnetta ja mahdollisuuksien niukkuutta. Kaupunkien osalta Helsingin paikkoja kuvataan paljon yksityiskohtaisemmin kuin muita alueita, jolloin kartta tulee kaupunginosien, rakennusten ja katujen tasolle. Helsinki esitetään monissa teoksissa myös modernina metropolina. Suomalaisissa taiteilijaromaaneissa ”ikkunat ovat auki Eurooppaan”, mutta romaaneissa kuvattu Eurooppa on varsin läntinen. Aineistoon kuuluu kuitenkin myös matkoja mm. Balkanille ja Neuvostoliittoon. Olemme kehittäneet matkojen tutkimiseen Python-työkalun, joka muuttaa niiden reitit tilalliseksi verkostoksi. Pohdimme artikkelissa myös kirjallisen maantieteen metodologisia ongelmia kuten laajempien alueiden palauttamista pisteiksi. Tilallisen historian käyttämät kartat palauttavat usein tilan kartesiolaiseen koordinaatistoon, mutta rekonstruioimamme matkareittien verkosto pyrkii ylittämään pelkän piste-mäisen tavan esittää tilaa.

Asiasanat: taiteilijaromaani, tilallinen historia, kirjallinen maantiede, digitaaliset ihmistieteet, kirjallisuushistoria

In this article, we examine the spatiality of the Finnish Künstlerroman (the artist's novel) in 1884–1939 based on digitised material from a card index annotated by human readers. We extract the novels' settings and map them using a geographic information system. The maps show a tension between urban and rural, coastal and inland, and north and south, which we have explored through the concepts of centre and periphery. Savonia, Lapland, Karelia, and North Ostrobothnia are described as areas of peace, homecoming, and inspiration. However, the role of the periphery is ambiguous, as Lapland in particular can also be depicted as an internationally networked region, or rural villages can also signify a sense of isolation and scarcity of opportunities to the artist.

Among cities, Helsinki's locations are described in much more detail than other areas. Helsinki is also presented in many works as a modern metropolis. Finnish artist's novels have their “windows open to Europe”, but the Europe depicted in the novels is a western one. However, the material also includes trips to the Balkans and the Soviet Union. We have developed a Python tool to study the journeys, which transforms their itineraries into a spatial network.

Keywords: Artist's novel; spatial history; literary geography; digital humanities; literary history

Janne Mäkiranta
 Pihatto karjatalouden tehostajana 1950-luvun Suomessa

Free cow and the rationalisation of Finnish dairy farming in the 1950s

Artikkelissa tarkastellaan pihatton eli lehmien vapaaseen liikkumisen perustuvan karjanhoitokäytännön omaksumista Suomeen 1950-luvulla. Lehmien pitämisestä vapaana amerikkalaiseen tyyliin tuli 1950-luvun ajaksi yksi karjanhoidon kehittämisen merkittävimmistä innovaatioista. Erityisesti maatalouden rationalisoinnin äänenkantaja Työtehoseura ryhtyi edistämään pihatton leviamistä suomalaisen karjatalouteen. Artikkelissa tarkastellaan, miksi pihatosta tuli vuosikymmenen innovaatio suomalaisessa karjataloudessa ja miksi juuri

rationalisoinnin asiantuntijat ottivat tämän käytännön omakseen. Artikkelin perustuu julkaistuun aineistoon maitokarjatalouden kehittämisestä 1950-luvulla. Artikkelin tarkoituksena on tuoda monipuolisempi näkökulma modernin maatalouden kehityksen, eläinten hyvinvoinnin ja tieteellisen asiantuntijuuden välisestä suhteesta. Artikkelissa osoitetaan, miten rationalisoijien keskittyminen tehokkuuteen, taloudellisuuteen ja käytäntöjen yksinkertaistamiseen sai tämän asiantuntijaryhmän kiinnostumaan lehmien pitämisestä vapaana. Lehmän käyttäytyminen pyrittiin valjastamaan osaksi tuotantoa, mikä toi lehmän toimijuuden uudella tavalla esille karjatalouden kehittämisessä. Artikkelissa myös osoitetaan, että vapaan liikkumisen merkitys lehmien terveydelle oli rationalisoijille keskeistä, vaikka orastava eläinten hyvinvoinnin tutkimus ei tukenut ajatusta. Artikkelin tarkoituksena ei ole kiistää eläintalouden tehostumista ja eläinten olojen huononemista, vaan osoittaa, että rationalisointi ja pyrkimys tehokkuuteen tai taloudellisuuteen ei ollut yksiselitteisesti eläinten hyvinvointia vastaan. Lehmien oman toiminnan ja terveyden korostamisen omaksui 1950-luvulla se asiantuntijaryhmä, jota on perinteisesti pidetty toisen maailmansodan jälkeisen tehokkuusajattelun ilmentymänä.

Asiasanat: Asiantuntijuus, maatalouden historia, eläinten hyvinvointi, rationalisointi, eläinhistoria, pihatto

The article examines the adoption of a loose house dairy farming practice in Finland in the 1950s. Keeping cows free in the American style became one of the most significant innovations in cattle farming during the 1950s. The Työtehoseura organisation, particularly advocating agricultural rationalisation, started to promote the spread of loose house farming. The article explores why loose housing received so much interest in Finnish cattle farming during that decade, and why experts in rationalisation especially supported this practice. The research is based on published material about the development of dairy farming in the 1950s. The article aims to provide a more comprehensive view of the relationship between the development of modern agriculture, animal welfare, and scientific expertise. It shows how the focus of rationalisers on efficiency, economy, and the simplification of practices led this expert group to be interested in keeping cows free. The aim was to harness the cows' behaviour as part of the production process, introducing a new perspective on cow agency in cattle farming development. The article also shows that the significance of free movement for the cows' health was central to rationalisers, even though the emerging animal welfare research did not support this idea.

Keywords: Rationalisation; agricultural expertise; animal welfare; animal history; dairy farming

Juha-Matti Ritvanen

Suomen valtiojohton ja Venäjän ulkomaantiedustelun vuorovaikutuksen uudet puitteet Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen

The new framework for interaction between the Finnish leadership and Russia's foreign intelligence after the collapse of the Soviet Union

Suomen valtiojohton ja ulkomaisten tiedustelupalveluiden, erityisesti Neuvostoliiton KGB:n, suhteet ovat herättäneet laajaa kiinnostusta, mutta tähän saakka tutkimus on kohdistunut pääasiassa kylmän sodan vuosien aikaan.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen KGB:n ulkomaantiedustelu jatkoi erillisenä palveluna SVR (Sluzba vnešnei razvedki). Tämä artikkeli tarkastelee SVR:n roolia Suomen ja Venäjän suhteissa. Miten Venäjän tiedustelutoiminta mukautui Neuvostoliiton hajoamisen jälkeiseen tilanteeseen? Artikkelin tarkoitus on tarjota uutta tietoa erityisesti Venäjän ulkomaantiedustelun Suomeen kohdistuneista intresseistä ja tiedustelun menettelytavoista. Keskeisenä lähdemateriaalina ovat ulkoasiainministeriön arkisto, Kansallissarkistossa säilytettävät presidentti Mauno Koiviston ja presidentti Martti Ahtisaaren yksityisarkistot sekä tasavallan presidentin kanslian arkisto.

Pian Neuvostoliiton luhistumisen jälkeen presidentti Koivisto pystyi nopeasti murtamaan vuosikymmeniä vakiintuneen instituution, jonka puitteissa Suomen ja Neuvostoliiton suhteita oli hoidettu vuodesta 1956 suoraan tasavallan presidentin ja KGB:n Helsingin-päällikön kesken. Samalla valtiojohto ja Suojelupoliisi tiukensivat suhtautumistaan Suomessa toimiviin Venäjän tiedustelu-upseereihin.

Artikkeli osoittaa, että presidentti Ahtisaaren virkakauden alussa poliittisen vaikuttamisen vahvistaminen palasi Venäjän tiedustelun agendalle. Tähän liittyi pyrkimys palauttaa ulkomaantiedustelun asemaa Suomen ja Venäjän poliittisen johdon välisessä yhteydenpidossa. SVR oli erityisen kiinnostunut Suomen politiikasta Euroopan unionin jäsenenä ja Suomen suhteesta Natoon. Tietoa pyrittiin hankkimaan salaisin operaatioin, salaisin menetelmin ja Suomesta suomalaisten joukosta värvätyin salaisin agentein aivan kuten ennenkin KGB:n kohdalla. Venäjän 1990-luvun murros ja Suomen ohjautuminen yhä tiiviimmin osaksi länttä muodostivat Venäjän tiedustelulle haasteen, joka heikensi sen toimintakykyä Suomessa.

Asiasanat: Suomi, Venäjä, tiedustelu, Suojelupoliisi, SVR, Neuvostoliiton hajoaminen

Relations between the Finnish leadership and foreign intelligence services, especially the Soviet Union's KGB, have aroused wide interest, but research has thus far focused mainly on the Cold War years. After the col-

lapse of the Soviet Union, the KGB's foreign intelligence continued as a separate service known as the SVR (Sluzhba vneshnei razvedki). This article examines the role of the SVR in Finnish–Russian relations. How did Russian intelligence adapt to the post-Soviet situation? The article provides new information, particularly on the interests and methods of Russian foreign intelligence concerning Finland. It is based on documents from the archives of the Ministry for Foreign Affairs of Finland, the personal archives of Presidents Mauno Koivisto and Martti Ahtisaari, and the archives of the Office of the President.

Soon after the collapse of the Soviet Union, Finnish president Mauno Koivisto was able to quickly dismantle a decades-old institution under which relations between Finland and the Soviet Union had been managed directly by the president and the head of the KGB in Helsinki since 1956. At the same time, the Finnish leadership and the Finnish Security Police (Suojelupoliisi, Supo) adopted a stricter stance towards Russian intelligence officers operating in Finland.

The article shows that at the beginning of President Martti Ahtisaari's term, the strengthening of political influence returned to the agenda of Russian intelligence. This involved efforts to restore the positions of foreign intelligence in the communication between the political leadership of Finland and Russia. The SVR was particularly interested in Finnish politics as a member of the European Union and Finland's relationship with NATO. Information was sought through secret operations and methods, and the recruitment of Finnish individuals as secret agents, much as during the KGB era. The transformation of Russia in the 1990s and Finland's increasingly close integration into the West posed a challenge to Russian intelligence, weakening its operational capacity in Finland.

Keywords: Finland; Russia; intelligence; Supo; SVR; collapse of the Soviet Union

Aleksi Marti

Kerronnalliset malliskeemat lukiolaisten toista maailmansotaa koskeissa historiakäsityksissä *Schematic narrative templates in upper secondary school students' perceptions of World War II*

Artikkelissa tutkin, millaisia kerronnallisia juonirakenteita lukiolaiset käyttävät hahmottaessaan Suomen roolia toisessa maailmansodassa. Tutkimuksen aineisto koostuu opiskelijoiden kirjoitelmista, vastauksista kuvakorttitehtävään sekä ryhmähaastatteluilta. Analyysia ohjaavana teoriana hyödynnän James V. Wertschin käsityksiä kerronnallisista malliskeemoista, jotka ovat yhteisön historiakertomuksia jäsentäviä, muistiyhteisössä syvään juurtuneita juonirakenteita. Tutkimus

antaa viitteitä siitä, että Suomen ja suomalaisten osuus toisessa maailmansodassa hahmottuu lukiolaisten historiatiETOisuudessa useimmiten erillissotana "Vieraan vihollisen karkottaminen" malliskeeman kautta. Ehdotan, että tämä malliskeema sekä siihen kytkeytyvät myytit suomalaisista selviytyjä- ja soturikansana, voidaan nähdä laajemminkin suomalaisessa historiakulttuurissa vallitsevina kerronnallisina malliskeemoina. Toisaalta tutkimuksen tulokset antavat viitteitä myös suomalaisen historiakulttuurin moninaistumisesta, mikä ilmeni erilaisten kerronnallisten skeemojen käytössä. Niissä Suomen osallisuus toiseen maailmansotaan saattoi näyttäytyä kriittisessä ja suomalaisten syyllisyyttä korostaneessa valossa. Kerronnallisten malliskeemojen voimasta ohjata ja rajoittaa menneisyyttä koskevaa hahmottamista kertoi se, että osa opiskelijoista pyrki sovittamaan malliskeeman kanssa ristiriitaiset tiedot sivuuttamalla tapahtuman merkityksen tai muotoilemalla kertomuksen muutoin malliskeeman kanssa yhteensopivaksi. Tutkimuksen tulokset korostavat tarvetta historian käytön ja historiallisen tiedon luonteen käsittelyyn ja avaamiseen historian kouluopetuksessa.

Asiasanat: historialliset narratiivit, toinen maailmansota, historiakulttuuri, kollektiivinen muisti, kerronnalliset malliskeemat, historianopetus

The article examines the kind of narrative plot structures upper secondary school students employ when they construct narratives of Finland's role in World War II. The research material consists of students' essay narratives, responses to a picture card task, and group interviews. James V. Wertsch's theory on schematic narrative templates is used as a theoretical framework. Schematic narrative templates are abstract plot structures that form the narrative basis of a mnemonic community and can underlie many different specific narratives in that context. The study indicates that Finland's involvement in World War II is usually perceived as a separate war employing the schematic narrative template of "Expulsion of an Alien Enemy". I suggest that this schematic narrative template, alongside the aligned myths of Finns as a survivor nation and Finns as a warrior nation, can be seen as the dominant schematic narrative templates in Finnish historical culture. However, the study's results also suggest diversification in Finnish historical culture, manifested in the use of a wide range of schematic narrative templates. In some narratives, Finland's participation in World War II appeared in a critical light, emphasising the guilt of Finns. The power of schematic narrative templates to guide and limit the understanding of the past can be evidenced in some students' attempt to reconcile conflicting information with the schematic narrative template by either downplaying an event's significance or shaping it in a way that is aligned with the schematic narrative template.

The results of the study underline the need for school teaching to open up the narrative structure of historical knowledge and to analyse the uses of historical narratives.

Keywords: Historical narratives; World War II; historical culture; collective memory; schematic narrative templates; history teaching